

בין קליטה לדחייה: קליטתם של יהודי אתיופיה בישראל

תוכן עניינים

1	מבוא
2	פרק ראשון
2	הגירה : רקע
3	אקולטורציה
5	פרק שני
5	חייהם של היהודים באתיופיה : רקע
5	מאפיינים חברתיים
6	זהות יהודית
8	פרק שלישי
8	עליות יהודי אתיופיה לישראל
10	פרק רביעי
10	יהודי אתיופיה בישראל
10	משברי העלייה
13	המצב כיום
15	פרק חמישי
15	דחייה מול קבלה
16	גילויי גזענות
17	הסברים תיאורטיים
19	זהות עצמית ותרבותית של יוצאי אתיופיה בישראל
20	פרק שישי
20	מסקנות וסיכום

מבוא

בשנה האחרונה עולים קולות מחאה של בני העדה האתיופית, אשר יצאו להפגין כנגד מה שהם תופסים כיחס מפלה וגזעני כלפיהם מצד חברת הכלל הישראלית. נשאלת השאלה, האם טענה זו נכונה?

מדובר בקבוצה אתנית ייחודית בנוף האנושי ממנו מורכבת החברה הישראלית. מרבית בני העדה מצויים ברמה נמוכה של היטמעות בחברה הישראלית, גרים בשכונות מוכות עוני ושייכים למעמד סוציו-אקונומי הנמוך ביותר בחברה הישראלית (Kaplan & Salomon, 2004), ולמרות מגמות של שיפור במצבם, שיעור גדול מבני העדה עדיין משתייך למעמד סוציו-אקונומי נמוך בהשוואה לזה של קבוצות מהגרים אחרות בחברה הישראלית (Offer, 2007 בתוך יונגמן ושקד, 2012).

לאחר גלי העלייה הגדולים מאתיופיה בשנות השמונים ("מבצע משה") והתשעים ("מבצע שלמה"), נתקלו העולים בקשיים רבים שהפכו אותם לקבוצה מוחלשת בחברה הישראלית: מדובר בקבוצה שנמצאת במשבר עמוק יותר בהשוואה לקבוצות מהגרים אחרות בחברה הישראלית בשל ההתפוררות של מבנה המשפחה והקהילה, אובדן המנהיגות המסורתית, הפער במסורת הדתית של יהודי אתיופיה ליהדות הרבנית המקובלת בארץ, המעבר מחברה חקלאית מסורתית לחברה טכנולוגית ותחושת נחיתות בשל היעדר השכלה וכישורים מקצועיים (יונגמן ושקד, 2012). כל המשתנים הללו מצטרפים למיצוב ההתחלתי הנמוך ממילא של בני העדה בישראל שנבע משלוש תכונות בעייתיות בפני עצמן: צבע עורם, ספק בנוגע למוצאם היהודי והון אנושי דל (מבחינת שוק התעסוקה בישראל) (קימרלינג, 1998).

בעבודה הנוכחית נבחן האם בני העדה האתיופית בישראל נקלטו בה בהצלחה או שמא נדחו על-ידה. לשם כך ערכנו סקירה ספרותית מקיפה המחולקת לשישה פרקים: בפרק הראשון נעסוק בתיאוריות רלוונטיות הנוגעות להגירה ולמודלים הקשורים בהיטמעות מהגרים בחברה הקולטת; בפרק השני נציג רקע הכרחי לחייהם של היהודים באתיופיה, על מאפייניהם הייחודיים וזהותם היהודית; בפרק השלישי נסקור את עליית יהודי אתיופיה ארצה; בפרק הרביעי נבחן את הגורמים למשברי הקליטה של העדה האתיופית בארץ וכן את מצבם של בני העדה כיום; בפרק החמישי נבחן את הסוגיה העומדת במרכז העבודה – האם בני העדה האתיופית נדחו או התקבלו על-ידי החברה הישראלית, נעסוק בנושא הגזענות מנקודת המבט של מי שכביכול התקבלו לחברה הישראלית – מובילי דעת קהל מקרב בני העדה – ולבסוף, נציג הסברים תיאורטיים לתופעה; בפרק השישי יובאו בקצרה מסקנות העבודה ותינתן תשובה לשאלת המחקר: האם נקלטו בארץ בני העדה האתיופית בארץ או שהם מהווים מיעוט מופלה אשר מצוי בשולי החברה הישראלית?

פרק ראשון

הגירה: רקע

הגירה מארץ אחת לאחרת היא תהליך פסיכולוגי מורכב, עם השלכות משמעותיות וקבועות על אישיותו של הפרט. עזיבת מדינת המוצא כוללת אובדן עמוק (Akhtar, 1999). חוויית ההגירה מושפעת ממגוון עצום של משתנים הנוגעים למהגר: מצבו משפחתי, מגדר, אופייה של מדינת המוצא אל מול אופייה של החברה הקולטת, גיל ועוד (Berry, Phinney, Sam & Vedder, 2006; Mahalingman, 2006). מהגרים חווים "הלם תרבות" (Culture shock) כתוצאה מהמעבר לסביבה החדשה. ברי משתמש במונח "Acculturation Stress", המתאר מתח נפשי נלווה להגירה, אך איננו שלילי בהכרח (Berry et al., 2006).

Grinberg & Grinberg (1984) מתארים את ההגירה כסדרה של שלבים דמויי-אבל, שבסופם מפתח המהגר זהות חדשה שצומחת מתוך זהותו הישנה: בשלב הראשון המהגר חש עצב על מה שאיבד, פחד וחוסר-ישע, בשלב השני הוא מכחיש ומדחיק את השינוי ובשלב השלישי הוא חש נוסטלגיה וגעגוע כלפי העולם שאבד. בשלב האחרון שבה היכולת ליהנות מהחיים ולתכנן תכניות לעתיד.

כלומר, המהגר נמצא במצב של הלם תרבותי ועובר תהליכי אבל בשל האובדן, המובילים בסופו של דבר לשינוי פסיכולוגי (שץ אופנהיימר וקלניצקי, 2010).

Akhtar (1999) טוען כי המהגר עובר ארבעה מסלולים, שהם למעשה תהליכים שעליו לעבור כדי להתמודד בהצלחה עם משבר ההגירה:

1. מאהבה לשנאה, ולדו-ערכיות – תהליך שבסופו על המהגר להגיע ממצב דיכוטומי (דו-ערכי) של "הכל טוב" או "הכל רע" שהוא חש כלפי הארץ ההגירה או ארץ המקור, למצב שבו הוא מצליח לראות את שתי התרבויות באופן מציאותי ומפוכח ומכיר ביתרונות בחסרונות של כל אחת מהן.
2. ממצב של ריחוק או קרבה למצב של מרחק אופטימלי – שלב זה מתאר את הצורך של המהגר ללמוד את הנורמות המקובלות בחברה החדשה ולהתמודד עם ההשלכות הפסיכולוגיות של ההתרחקות מתרבות המקור שלו.
3. מ'אתמול' או 'מחר' ל'היום' – מעבר חשוב מגעגועים לארץ המוצא ושאפה לשוב אליה למצב שבו הוא מסוגל לחיות בהווה ולדמיין את העתיד שלו בארץ החדשה.
4. מ'שלך' או 'שלני' ל'שלנו' – מצב בו המהגר לא מזדהה לחלוטין או דוחה לחלוטין את כל אחת מהתרבויות שלו, הישנה והחדשה, אלא מקבל את שתיהן.